

Сияев Т.М.

САТЫБАЛДЫ НААМАТОВ ТЕКШЕРҮҮ ПРОЦЕССИ ЖӨНҮНДӨ

Сияев Т.М.

САТЫБАЛДЫ НААМАТОВ О ПРОЦЕССЕ ПРОВЕРКИ

Окутуу процессинин жыйынтыгын сандык жана сапаттык мүнөздөмөлөрү кабыл алынган билимдин, билгичтиктин жана көндүмдүн тереңдигин, объективдүүлүгүн жана бекемдигин аныктайт жана дидактикалык процесстин негизи закон ченемдүүлүгүн белгилейт. Дидактикалык процесстин негизги закон ченемдүүлүгүн аныктоо учун окутуу процессинин негизги факторлору менен процесстин жыйынтыгынын байланышын аныктоо керек. Азыркы мезгилде окутуу процессинин жыйынтыгын «текшерүү», «баалоо», «эсептөө» жана башка категориялардын жардамы менен аныкташат. Негизинен алганда окутуу процессинин жыйынтыгын аныктоо үчүн окуучулардын билимин, билгичтигин жана көндүмдөрүн аныктоого, өлчөөгө жана баалоого багытталган иштерди жүргүзүү зарыл. Билимди, билгичтикти жана көндүмдү аныктоо процесси жана анын жыйынтыгы текшерүү деп аталат. Ошентип окуу процессинин негизги бөлүктөрүнүн бири - текшерүү процесси [1]. Бул багытта кыргыз элинин корунуктуу педагогу С. Нааматовдун 1934- жылы «Маданий майдан» журналынын № 5,6 санына «Текшерүү сыноосуна чейинки даярдык жумуштар тууралуу» илимий макаласы жарык көргөн [2]. Илимий макала төмөнкү үч бөлүктөн турат:

1. Негизги теориялык бел ук;
2. Бала, үй-үлөсү жана баланын ден-соолугу жөнүндөгү маалымат;

3. Баланын өсүшү жөнүндөгү маалымат.

Илимий макаланы башталгыч мектептерде жүргүзүлө турган текшерүү сыноосунун максаты жөнүндө мындай деп белгилеген: «бийик сапат, окуучулардын билимдүүлүгү үчүн күрөшүүнүн жыйынтыгын, корутундуну көрсөтүү». Андан соң текшерүү сыноосу айрым предметтер боюнча жыш бою алган билимдери жана көнүгүүлөрү жана ошондой эле мугалимдер менен мектептин үлгүлүү күрөшкөнүн же күрөшпөгөнүн баалайт деген ойду берген. Бул жерде эки маселени көрүүгө болот. Биринчиден, өзү жашаган убакытка ылайык мектептин негизги функциясы катарында күрөшүү каралганын байкалат. Себеби, ал мезгилде таптык күрөшүү бардык чөйрөдө, анын ичинде билим системасында дагы орун алган. Экинчиден, С. Нааматов окуу процессинде билим жана кенугуу аныктамаларын колдонот. Окуучулардын кенугуу аныктамасы, бул азыркы педагогика илиминдеги билгичтик түшүнүгүнө чукулдайт. Демек, С.Нааматов окуу процесси жөн гана билимге ээ болбостон, аны көнүгүүлөргө айландыруу зарылчылыгын белгилеген.

С.Нааматов текшерүү сыноосу - бул окуучулардын аныкталган материалдар боюнча жумуштарды аткартып, анын жыйынтыгын чыгаруу гана эмес, ал процессти өткөрүү атайын даярдык жумуштарды алдын-ала жүргүзүү зарыл деп эсептеген. Ал текшерүү сыноосуна чейин жүргүзүлө турган

даярдык жумуштардын максаты: «окуу жылынын ичинде программалардын көңүлдөгүдөй өтүлбөгөн, абдан такшалта үйрөтүлбөгөн бөлүмдөрүн тартипке салып, толуктап бышыктоо. Мурунку өтүлгөн сабактарды окуучулардын эстерине салыш, аларды абдан такшалтуу» - деп абдан таамай көрсөткөн. Демек, С.Нааматов окуу процессинин концептуалдуу багыты окуучуларды такшалта үйрөтүү деп эсептеген. Натыйжада окуу процессинде жөн гана даяр билимди берүү менен бирге, окуучунун билимдерди такшала турган тапшырмаларды аткаруу орун алышын, башкача айтканда теориялык билимдерди практикалык жагдайды колдонуу билуу зарылчылыгы көрсөтүлгөн.

С. Нааматов текшерүү сыноосуна чейинки даярдык иштерди окуу процессиндеги ордун так жана даана аныктаган. Текшерүү сыноосуна чейин эле окуучуларга жана ата-энелерге текшерүү сыноосунун максатын толук ачып берүүнү сунуштайт. Ал мындай деп көрсөтөт: «текшерүү сыноосунун максаты жана милдети окуучуларга толук түшүндүрүлүп, ал текшерүү сыноосун мурункунун эмес, жыл ичиндеги алган билимдерди сынап кеңейтүүдөгү, окуучулар үйрөнгөн билимдердин жеңиштерин кароодогу чара экендигин түшүндүрүп, окуучулар мурун калтыроо коркунучу менен катышса, бул текшерүү сыноосун кызыгуулар менен катышы керек». Ошентип, С.Нааматов туура даярдалган текшерүү сыноосу окуучулардын коркунучун жаратпастан, тескерисинче кызуугуларды пайда кылат деп эсептеген. Мындан тышкары, текшерүү сыноосунун максаттары жана милдеттери окуучулардын ата-энелерин арасында дагы ата-энелердин чогулуштарында кеңири берилиши зарыш деген ойду берген. Буга кошумча болуп, текшерүү сыноосунун максаттары жана милдеттери жөнүндөгү үгүт иштерин мектеп башкармалыгы, мугалимдер, комсомол, пионер жана окуучулардын өзүн-өзү башкаруу комиттери жүргүзүүгө тийиш деп белгилейт. Демек, текшерүү сыноосу жалпы окуу процессинде өзгөчө, маанилуу бөлүгү катары берилгенин жана текшерүү сыноолорунун натыйжасы туура түзүлгөн психологиялык абалдан дагы көз каранды болорун түшүнүүгө болот.

С. Нааматов өтүлгөн материалдарды бышыктоо текшерүү сыноосунда гана эмес, ага чейин болуп турушун эскертет. Ал текшерүү сыноосу күтпөстөн эле, өтүлгөн материалдарды бышыктоо жүргүзүлө беришин сунуштайт. Эгерде бышыктоолор жүргүзүлүп турса, окуучулар текшерүү сыноосуна толук даярдык менен барат деген ойду билдирет. Ал төмөнкүлөрдү көрсөткөн: «окуу жылынын 3 чейрегинде бышыктоо жумуштарын өтпөгөн мектептер, мугалимдер болсо, жылдын эң кийинки 4 чейрегинен баштап, деги эмне болуп кетсе дагы, бышыктоо жумуштарын планга киргизип, бардык сабакты тартипке салынган ирээтинде бышыктоону ишке ашыруулары зарылдык зарылы». Демек, текшерүү

сыноосуна чейинки даярдык иш бул - бекемдөө

С. Нааматов текшерүү сыноосуна чейинки бышыктоо жумуштары китептеги материалдардын тышкары дагы материалдар болушу зарыл деп эсептеген. Мындан тышкары, текшерүү сыноосунун жыйынтыктарын жарыялоо үчүн гезиттер, ураандар, көрсөтмөлөр даярдалышын көрсөткөн.

С. Нааматов текшерүү сыноосунда сунушталган жумуштарды баалап коюп эле, жалпы окуучунун баасын чыгаруу болбойт деп эсептеген. Жалпы бааны таабуу үчүн окуучунун активдүүлүгүн, күнүмдүк текшерүүнүн жыйынтыктарын эске алуу керек.

Илимий макаланы экинчи бөлүгүндө С. Нааматов бала, үй-бөлөсү жана баланын ден-соолугу жөнүндөгү маалымат алуу үчүн он пункттан турган анкетаны иштеп чыккан. Анкета окуучунун аты атасынын аты, фамилиясы, жынысы, туулган жышы жана айы, туулган жери, ата-теги, улуту, мектепке кирген жылы жана айы, акыркы мектепке кирген жылы жана айы, баланын ден-соолугу тууралуу догдурдун кыскача натыйжасын камтыйт. Ал эми бала жөнүндөгү жана үй-бүлөсү толук маалымат окуу жылынын ичинде алынса болот деп көрсөтүлгөн.

Илимий макалада балны мектепке аларда анын даярдыгын аныктоо эки багытта тактоо зарылдыгы көрсөтүлөт:

1. Салабаттуулук деңгээлдери: а) бала салабаттуулугу, эгерде ал 4-6 тамганы башын кошуп окуп жана окуганын түшүнгөндөр; б) бала жарым сабаттуу, эгерде ал тамгаларды билсе, муундап окуса, бирок окуганын түшүнө албаса; в) сабатсыз.

2. Эсептөө көнүгүүсү боюнча баскычтар: а) 20 га чейин, же андан ашык санай алса; б) 10 чейин эле санай алабы; в) 10 ичиндеги сандарды кошуп, кемиткенди билет.

Сатыбалды Нааматов окуучуларды класстарга бөлүү маселеси орчундуу маселердин бири деп эсептеген. Ал: «жалпы өсүшү жагынан мыкты баланы жогорку класска өткөрүп, жалпы идиреги жагынан аркада калган баланы кийинки класска калтыруу болот» деп эсептеген. Мындан тышкары балдарды класстарга бөлүүдө алардын тегин, жынысын эске алуу зарылдыгын, башкача айтканда кызматчынын балдары менен жумушчунун балдарын тегиз аралаштыруу жана ошондой эле эркек окуучулар менен кыз окуучулардын саны бирдей болушун көрсөтөт.

жумуштарын жүргүзүү деп түшүндүрөт.

Илимий макаланын акыркы бөлүгү баланын өнүгүшү боюнча маалыматтарды топтоого арналган. С. Нааматов баланын өнүгүшүн аныктоо учун эң туура методу - аңгемелешүүнү сунуштаган. Аңгемелешүү ар бир бала өзүнчө ага түшүнүктүү болгон табият, коом- өндүрүш жана маданий турмуш боюнча болуп, 5-8 минутанын ичинде жургузот деп эсептейт. Мисал катары, ал төмөнкү темаларды белгилеген: «жыл мезгилдери, алардын ирээти, бала турган же барган шаар, бала билген же жакшы көргөн куштар менен айбандар, ата-эненин кесиби жана башкалар». Мындан тышкары, аңгемелешүүнүн болжолдуу суроолорун иштеп чыккан:

1. Атың ким? Фамилиясы, жашы нечеде?
1. Ата-энең кайда иштешет, эмне жумуш аткарат?
2. Дарегинди айтып көрчү?
3. Кайсыл шаарда (айылда, кыштакта) турасың, кандай жерлерди билесиң?
4. Азыр кышпы, күзбү, жазбы же жайбы?
5. Жайдан кийин жана жаздан кийин жыл мезгилдеринин кайсынысы келет? Күздө, кышта, жазында жыгач эмне болот?
6. Нанды эмнеден жуурат, унду эмнеден тартат?
7. Куштар менен айбандардын кандайларын билесиң?
8. Фабрикада эмне иштелет?
9. Пионер жана октябрияттар жөнүндө эмне билесиң?
10. Паровозду, трактирди көрдүң беле? Алар эмне үчүн керек?

Сатыбалды Нааматов аңгемелешүү менен баланы салабаттуулугун кылдат аныктоону сунуштаган. Ошентип, алгачкы нускоолочу С. Нааматов текшерүү сыноосун уюштурууга чейинки даярдык жумуштарды абдан терең талдаган жана анын натыйжасында айрым бир тушунукторду киргизген.

Адабияттар:

1. Мамбетакунов Э., Сияев Т.М. Педагогиканын негиздери. - Б.: 2009. - 247 б.
2. С. Нааматов Текшерүү сыноосуна чейинки даярдык жумуштар тууралуу /Маданий майдан, 1943. - № 5,6. -26-27 бет.